HERMENEVS

1e JAARGANG, AFL. 8 — 15 APRIL 1929

Fragmenten uit een bewerking van Plautus' Mostellaria

II

Na een kleine ruzie van de twee slaven komt Theopropides met Tranio uit het huis. De oude meester is vol lof over de koop en verzoekt Tranio zijn zoon van het land te halen. Tranio doet alsof hij het bevel opvolgt en Theopropides, achtergebleven, vangt het gesprek van de op de deur kloppende slaven op. Weldra mengt hij zich er in.

THEOPROPIDES.

Wel drommels, jongens, wat doe jullie daar ?
Wat koel-je aan die deur jullie woede ?

PINACIUM (*hem napratend*).

Wel drommels, oude, wat gaat het je aan ?

THEOPROPEDES.

Meer vrees ik, dan jullie vermoeden!

PINACIUM.

Je bent toch de nieuwe politiebaas niet,
Dat je neus zit in andermans zaken ?

PHANISCUS.

Dat je rondkijkt en loert en luistert en speurt
Naar dingen, die gans je niet raken !

THEOPROPIDES.

Dat huis is van mij.

PINACIUM.

Wat zeg je me nu ?

THEOPROPEDES.

De waarheid.

PINACIUM.

Neem mij nou te grazen !

PHANISCUS.

Verkocht dan Philolaches jou het ?

THEOPROPIDES.

Dat niet.

PHANISCUS.

Wat sta-je dan, grijskop, te dazen ?

THEOPROPIDES.

'T is waar wat ik zeg. Maar biecht nu is op:
Wat betekent dat spionneren ?

PINACIUM.

Onze meester is hier bij z'n vrind te gast:
'T zijn zwierige, lustige heren !
Ze drinken, ze houden er liefjes op na.
Hij zei ons . . .

THEOPROPIDES (*in zich zelf*).

Een vreemde historie !

PINACIUM.

Hij zei ons op tijd hier aanwezig te zijn . . .

THEOPROPIDES.

Wie?

PINACIUM.

Wel, onze meester, jandorie !

THEOPROPIDES (*tot Phaniscus*).

Wil ik je eens wat zeggen ? Want me dunkt dat met jou
Een verstandig woord is te spreken :
(*met nadruk*) Hier woont geen mens.

PHANISCUS.

Ook Philolaches niet ?

THEOPROPIDES.

Al maanden zijn er verstreken,
Sinds 't huis hij verliet. Hij *heeft* er gewoond.

Langzamerhand vallen in dit gesprek Theopropides de schellen van de ogen en zijn vermoeden wordt zekerheid in het gesprek met

Simo, die van de markt terugkeert. Nu wil hij zich op die schavuit wreken en Simo geeft hem de beschikking over zijn slaven. Inmiddels heeft Tranio door de tuindeur voeling gehad met Philolaches en de zijnen. Zijn noodlot nadert.

TRANIO.

Wie bij de pakken neerzit, die mag geen prijs verlangen :
Ik laat, al gaapt ook de afgrond, de vege kop niet hangen.
Dat leerde ik door ervaring en niet uit dikke boeken.
Want toen de baas me wegzond om naar z'n zoon te zoeken,
Toen ben ik via recta de zijstraat doorgelopen
En bij de tuindeur kwam ik en deed die heimlik open.
En door dat poortje voerde ik het garnizoen naar buiten,
Zo mannetjes als vrouwtjes. Maar toen ik mijn kornuiten
De vesting uitgeleid had en de afgematte troepen
Voor nadere bespreking ter krijgsraad wilde roepen,
Heeft snood men mij verlochend, verstoten en verlaten !
Zo lonen ze mijn zorgen, mijn peinzen en mijn praten.
De leeuw die ligt vernederd en de ezels zegevieren.
Hoe zal ik voor mijzelven de zaak nu 't best bestieren ?
Ik weet wel dat de meester de waarheid dra zal horen,
Ik weet wel dat geen makker zich aan mijn leed zal storen,
Ik weet wel dat mij de andren mijn lot gestaag benijdden,
Ik weet wel dat ik nauwliks mijn leven zal bevrijden;
Maar 'k zal het taai verdeedgen: (*op 't altaar wijzend*)
dáár ben 'k voorloopig veilig,
Wanneer voor hem ook 't altaar onschendbaar is en heilig.
Maar kijk, de deur gaat open. Wie komen daar te voorschijn ?
Verdraaid, het is m'n meester : de knecht, die zal je vóór zijn !

Tranio houdt het altaar goed in het oog en op het ogenblik dat Theopropides, die zich eerst net als Tranio dom houdt, de slaven van Simo naar buiten laat komen om hem af te ranselen, springt hij erop. Dan blijft hij Theopropides honen, totdat Callidamates uit naam van Philolaches om genade komt vragen. Tranio blijft zichzelf tot het eind gelijk : ook Callidamates krijgt hem niet van het altaar. Maar ten laatste weet die én voor Philolaches èn voor hèm vergiffenis te krijgen.

CALLIDAMATES.

Ik kom als gezant
Van je zoon, die door spijt en schaamte overmand
Het niet waagt z'n vader voor de ogen te komen.
Als trouw kameraad heb ik zonder schromen
De verzoeningsmissie op me geromen.
Vergeef hem z'n dwaling, vergeef hem z'n jeugd.
Ze zeggen: 't is de enige tijd van de vreugd.

Wat malen we nu al om de ernst van het leven ?
We kunnen zo lang nog naar wijsheid streven . . .
Maar wat hij deed, ik beken het vrij,
Dat deden we samen : de schuld is aan mij.
Die wil ik ook delgen. Wat *hij* moet betalen,
Dat mogen ze allen op mij verhalen.

Theopropides laat zich door dit edelmoedige voorstel makkelik vermurwen:

Wanneer hij zich schaamt dat hij 't geld zo verspilde,
Was ik dwaas, als ik verder hem straffen nog wilde.

CALLIDAMATES.

Hij schaamt zich dood.

TRANIO.

Wat mag *ik* dan verlangen,
Nu *hij* zich zo schaamt ?

THEOPROPIDES.

Jij, vuilik, zult hangen
En met roeden zal ik je lichaam merken !

TRANIO.

Ook als ik me schaam ?

THEOPROPIDES.

Loon krijg je naar werken.

CALLIDAMATES.

Laat Tranio delen in de genade.

THEOPROPIDES.

De fielt, die me tergde en hoonde en smaadde ?
Dat nooit!

CALLIDAMATES.

Toe, doe het om mij!

THEOPROPIDES (*terwijl Tranio grimassen zit te maken*),

Die schavuit ?
Maar zie-je dan niet z'n schijnheilige snuit ?

CALLIDAMATES (*tegen Tranio*).

Ik raad je, Tranio, wees wijs en scheid uit.

THEOPROPIDES (*tegen Callidamates*).

Scheid jij ook uit om genade te vragen.
Ik maak wel gauw door een flinke dracht slagen
Dat ie uitscheidt.

TRANIO.

Wat ben-je toch goed !

CALLIDAMATES.

Kom, laat je vermurwen!

THEOPROPIDES.

Ik kan niet.

CALLIDAMATES.

Je moet!
Strijk de hand over 't hart.

THEOPROPIDES.

Het valt me te zwaar.

CALLIDAMATES.

Je weldaad is dan eerst volledig.

TRANIO.

Dat 's waar!
Maar sta niet te marren, alsof ik niet morgen
Iets anders weer uithaal, dat me straf zal bezorgen:
Dan laat je meteen voor vandaag me 't bezuren !

CALLIDAMATES.

Een schelm blijft-ie steeds, maar met al z'n kuren
Had-ie hart voor je zoon.

THEOPROPIDES.

Ja zeker, maar hoe ?

CALLIDAMATES.

Laat me langer niet bidden.

THEOPROPIDES.

Nu goed, ik geef toe. (*tegen Tranio*)
Je ontloopt je straf, maar alleen ten believen
Van Callidamates, die 'k niet wil grieven :
Hem moet je bedanken voor mijn besluit. . .
Toeschouwers, klapt, het stuk is uit.

Baarn. J. MEHLER.

De grootvader van Molières Vrek

Het is een eigenaardig genot de figuren van het antieke drama in hun levensloop op het Europeesche tooneel te volgen. Medea, Helena, Andromache, Oedipus, Polyphemos, en al die anderen —, wanneer ze maar herrijzen, weerspiegelen zij in hun nieuwe gedaante den geest der eeuw, waarin zij herboren worden, maar hoe ook veranderd naar aard en gedraging, iets van het oude behouden zij toch en voor veel, wat ons in de nieuwe incarnatie vreemd of ongelijkmatig voorkomt, kan ons de oude een oplossing of verklaring geven. En ook als de nieuwe creatie een figuur uit één stuk geeft, wint zij voor ons oog aan waarde en diepte door vergelijking met haar voorgangster.

Zooals het is met de figuren, zoo is het ook met de stukken zelf. Nimmer zóó duidelijk als door vergelijking van oud en nieuw zien wij, hoe de dramaturg een bouwmeester zijn moet, die de gegeven stof naar zijn vorm dwingt. Uit den bouw blijkt de grootheid van zijn dramatisch vermogen. Maar de fijnheid van zijn psychologisch inzicht en de rijkdom van zijn vernuft en fantasie zal men kunnen erkennen, als men ziet, hoe een overgeleverd motief zich onder zijn handen ontplooit.

Voor alles, wat hierboven gezegd is, kan men illustratie vinden in Molières *Avare*, al heeft wellicht geen stuk zoozeer als dit door eigen zelfstandigheid zijn voorbeeld overschaduwd. Terecht, moet men toegeven, of althans niet geheel ten onrechte. Want Molière is Plautus' meerdere in geest en smaak, en zoo is het niet anders dan natuurlijk dat de kleine trekjes, die het beeld van Harpagon volmaken, geestiger-gevarieerd en fijner-gevonden zijn dan bij den Euclio van Plautus' *Aulularia*. En al staat daartegenover, dat verscheidene uitingen en gebaren, waarom men Molière pleegt te prijzen, reeds bij Plautus voorkomen, dat de eenvoudiger bouw van het Latijnsche stuk de forschheid der karakterteekening minder belemmert dan de ingewikkelde intrigue der Fransche Comedie doet, dat in het oude blijspel de ontknooping natuurlijker en overtuigender is dan bij Molière, waar de oude Anselme, die de situatie redt, als een direct voor het gebruik geprepareerde aartsengel uit de lucht komt vallen — dit raakt niet aan de oorspronkelijkheid der schepping van den Franschen comicus. Want oorspronkelijk is zijn figuur van den Vrek, meer dan het oppervlakkig schijnt, meer

misschien dan Molière zelf heeft beseft. En dat niet, omdat hij, schrijvend voor de kringen van het hof, van den bangelijken burgerman een vinnigen ouden heer gemaakt heeft, die door zijn maatschappelijke positie gewend is te commandeeren en op zijn wenken bediend te worden ; maar omdat zijn Harpagon een vrek is in den werkelijken en pathologischen zin van het woord, de Euclio in Plautus' *Aulularia* daarentegen niet. Molière's figuur, vrek tot het einde, wekt niet ons meegevoel, of het moest zijn de deernis met den onherstelbaar-krankzinnige, maar Euclio is medelij denswaardig, een oude man, die heel zijn leven met de armoede gekampt heeft en, als hij eindelijk een onverwachten schat gevonden heeft, in zijn zielige stompzinnigheid niet beter weet te doen dan hem gierig als een angstig-dierbaar geheim te verbergen, tot het verlies hem in zijn eigen oogen schameler en berooider maakt dan hij zich ooit te voren gevoeld heeft.

Zóó zien wij dien Euclio in het laatste bedrijf van Plautus' comedie ; maar de tekst breekt af, vóór de dichter het laatste woord gesproken heeft. Al is echter het stuk niet volledig bewaard, er zijn twee fragmenten van het verloren slot, die bewijzen dat het prototype van den „Vrek" niet tot het bittere einde aan zich zelf gelijk bleef. Het is waarschijnlijk, dat het stuk van Menander, dat Plautus tot voorbeeld gediend heeft, niet *Philargyros* heette, maar *Dyskolos*, niet de *Gierigaard* maar de *Nijdas.*[1] Ook in aapleg was dit karakter van Menander dus niet vrekkig en geldgierig, maar enkel hypochondrisch. Hij is een man, die zwaar aan het leven tilt en door dat leven met zijn kwellende zorgen en nijpende armoe verbitterd wordt. Dat hij zuinig is op het schriele af, is geen al te groot wonder : hij is van alle middelen verstoken. Dan vindt hij den schat en nu komt de vrekkigheid over hem, als een psychose. Maar zijn kwaal is niet ongeneeselijk, zooals van Harpagon. „Tien kuilen groef ik lederen dag"[2], dat zijn zes woorden, die de grammaticus Nonius uit Plautus' *Aulularia* citeert, als hij over het geslacht van het woord scrobes spreekt, maar die in den overgeleverden tekst van het stuk niet voorkomen. Molière heeft ze ongetwijfeld niet gekend. En op een

[1] Zie J.W. Bierma, *Het Grieksche Origineel van Plautus' Aulularia* (Neophilologus 1922). In deze studie, waaraan ik voor dit opstel veel heb te danken, wordt bij de kenschetsing van het karakter van den Vrek verwezen naar Urbain et Jamey, *Études historiques et critiques sur les Classiques français*, I, 482.

[2] Fr. 3 : ego ecfodiebam denos in die scrobes.

andere plaats citeert dezelfde Nonius uit dezelfde *Aulularia*: „noch 's nachts noch overdag was 'k ooit gerust, nu mag ik slapen"[1]. En ook die woorden ontbreken in den eigenlijken tekst van het blijspel, zooals de Plautus-handschriften dien hebben bewaard, voor ons zoo goed als voor Molière. Maar in deze fragmenten herkennen wij Menander. Het was een van de deugden zijner psychologie, dat hij geloofde in de mogelijkheid tot zedelijke verbetering van den mensch, en een van de eigenaardigheden zijner dramaturgie, dat hij die mogelijkheid op het tooneel gedemonstreerd heeft. Voorbeelden daarvan zijn te vinden zoowel in de Latijnsche bewerkingen zijner comedies als in de nieuw-gevonden brokstukken van zijn oorspronkelijk werk. Voor Menander is het menschelijk karakter iets anders dan de verstardheid van het type en hij ziet het leven als een leerschool. Het lot schenkt den Dyskolos een schat, maar maakt hem daardoor tot een vrek. Die schat wordt hem ontstolen en dat verlies brengt hem den waanzin nabij. Maar als hij dan zijn geld terugkrijgt, komt hij tot besef dat rijkdom slechts waarde heeft, indien hij gebruikt wordt, goed gebruikt wordt. Hij neemt het geld alleen aan, om het weer weg te schenken : het stelt zijn dochter in staat om den man te trouwen, die haar liefheeft en wiens liefde zij heeft aanvaard. Dit moet ongeveer het verloop geweest zijn van het slot van Menander's spel .Zoo wordt dus de grootvader van Molières Harpagon van zijn obsessie genezen. Hij heeft in zijn laten ouderdom de zielsrust gevonden zn het geluk gekend van anderer vreugd en is gestorven niet als een vrek, niet als een verbitterde, maar als een die zich met lot en leven verzoend heeft. Menander's schepping staat niet achter maar naast die van Molière. De schaduw van Harpagon laat, voor wie goed ziet, Euclio (of moeten wij hem met Menander Smikrines noemen ?) in het volle licht, niet omdat zij te klein is om hem te bereiken, maar omdat zij anders gericht is. Als navolging beschouwd is Molières schepping een geniale vergissing. W. K.

---

[1] Fr. 4: nec noctu nec diu quietus umquam eram : nunc dormiam.

Mater [1]

Ex equo torvos oculos retorquens
Ultimam vocem dedit et sinistram:
'Iam vale, mater, tua tecta linquo
Non rediturus'.

Et per umbrosos videt ire calles
Filium nec dira precatur illi,
Sed diu manant miseranda largis
Fletibus ora.

Dira non caro capiti precatast . . .
Rursus ancillis prope laeta dicit,
Ut locum sellae teneant eundem
Tempus in omne,

Ut locum sellae teneant eundem,
Semper ardentes maneant lucernae,
Ponte demisso sit aperta porta
Sedis avitae.

Ut tamen multi cecidere soles,
Astitit portae vagus ac leprosus
Et sonos tristes querulosque fudit:
'Ecce revertor',

Filium mater reducem intuetur,
Nec rigant vultum lacrimae cadentes,
Scilicet guttis caruere maestis
Gaudia tanta. P. H. D.

Antieke Handelsmoraal

In zijn laatste levensjaar heeft Cicero, in afzondering op zijn buitengoed, een boekje geschreven over *Plicht*, *De Officiis*. Het was opgedragen aan den jongen Cicero, die student was in Athene, maar niet studeerde. Aan het feit, dat dit geschrift bedoeld is voor een jongmensch, ontleent het een biezondere bekoring voor jongeren, heeft het ook voor ouderen iets aantrekkelijks : Wat houdt een man van een zóó bewogen leven, van zóó een rijke ervaring op zijn ruim zestigste jaar voor gewichtig genoeg om het in zijn ethisch testament op te nemen ? Of er in deze verhandeling veel oorspronkelijks, gedachten van Cicero zelf, staat, kan men niet nacijferen ; er bestonden uit een vorige eeuw Grieksche brochures over dit onderwerp genoeg, die Cicero zelf noemt en waarvan hij rijkelijk gebruik gemaakt heeft; maar dan verandert de vraag : Wat vond Cicero de moeite waard van te kiezen uit het hem (ons niet meer) voorhanden materiaal, — en blijft zijn *De Officiis* even interessant. De spil, waarom alles draait, is de botsing tusschen *honestum* en *utile*, fatsoen en voordeel, het gevaar dat ligt in de elasticiteit van het eerste, de alles beheerschende begeerte naar het laatste en de slimheid van een ieder onzer in het vinden van verzachtende omstandigheden, vooral ten bate van eigen geweten.

[1] Latijnsche vertaling in Sapphische strophen van Geerten Gossaert's gedicht De Moeder (zie in het vorig nummer op blz. 110).

Loopt de levensweg binnen de afgebakende ruimte van een al of niet geschreven instructie, waar de beslissing in een nieuw geval afhangt van de veiligst denkbare rem, die antecedent heet, dan is het alternatief in den regel spoedig opgelost. Hoed U slechts voor retour-commissie! — Maar voor den koopman staat het geval minder eenvoudig ; hij moet eiken dag en den geheelen dag op zijn qui-vive zijn, hij heeft zelf zijn eigen instructie geschreven, heeft geen superieuren en kan niet naar antecedenten vragen, op straffe van ondergang. Wat mag en wat mag niet ? Wat kan wel en wat kan niet door den beugel ? En waar in den handel de tijd om te beslissen anders toebedeeld is dan volgens het systeem: wat vandaag niet afkomt, blijft wel tot morgen liggen, het loopt niet weg ! komt het er bij den koopman op aan, of hij de vaste hand heeft van den chauffeur, die midden in de drukste verkeerswegen precies zijn draai weet te nemen om geen snelheid te verliezen en zoo spoedig mogelijk zijn doel te bereiken.

In het Oude Testament wordt onder veel vormen handelsmoraal in het algemeen voorgeschreven : Gij zult elkander niet bedriegen noch overwinst nemen; gelijke maat, gelijk gewicht, rente-verbod tegenover den stamgenoot, welke bepalingen later door Joodsche wetgeleerden uitgewerkt en nader omschreven zijn door limiet van winst- en rente-percentage; het Kerkelijk Recht heeft een jurisprudentie ontwikkeld, geheel op de oudtestamentische handelsmoraal steunend.

De Grieken en de Romeinen misten een Wet als grondslag en uitgangspunt; bij de Grieken hebben vooral de geestelijke nazaten van Sokrates, die antwoord zoeken op de vraag : hoe moet men zijn leven inrichten om geluk te bereiken, de normen bepaald van het toelaatbare, ook in den handel. Van hen hebben de Romeinen overgenomen, wat hun goed leek, en met hun instinct voor wetgeving, de grenzen in hun wetboeken vastgesteld. Plato heeft voor den Staat, dien hij ontwierp, reeds eenige bepalingen opgenomen omtrent het recht van den kooper om een slaaf, die na den koop gebreken bleek te hebben, terug te geven met verschillende beperkingen, al naar gelang van de te veronderstellen deskundigheid van den kooper. (Wetten, 916.)

De Stoïcijnen uit de tweede eeuw vóór Chr. hebben het vraagstuk eenigszins algemeener gesteld. Het wezen van de zaak ligt natuurlijk in bekendheid bij den verkooper omtrent iets, waarvan de kooper onwetend is. Welk gebruik mag de eerste daarvan maken

om voordeel te behalen ? Moet hij alles zeggen ? Mag hij verzwijgen ? En zoo ja, wat — en in hoeverre ? (De Off. III 12, 50 e.v.)

Een geval uit de praktijk. Op het eiland Rhodos is gebrek aan graan, hongersnood. Een kapitein — natuurlijk ook eigenaar van de lading — vaart uit Alexandrië er heen, met koren. Zijn snelzeilend schip passeert concurrenten niet gelijke bestemming als hij. Mag hij nu de Rhodiërs afnemen, wat hij wil en wat hij kan, of moet hij hun zeggen, wat hem wél, hun niet bekend is, dat er morgen overvloed zal zijn — wat den prijs drukken zal ? Zondigt hij tegen het fatsoen — honestum — door te zwijgen ? Hierover ontspint zich een twistgesprek tusschen Diogenes, den Babyloniër, en zijn leerling Antipater, die als consequent denkend man — maar theoretiseerend kamergeleerde — veel straffer oordeelt dan zijn meester. Deze beslist zóó: de verkooper is gehouden de eventueele gebreken van zijn koopwaar mede te deelen, zooals dit in lederen staat (== stad) voorgeschreven is — men denke aan Plato ! Mits hij den kooper geen hinderlagen legt, mag hij overigens den prijs bedingen, dien hij krijgen kan ; daar hij toch eenmaal koopman is. Tegenover dit individualisme stelt de leerling Antipater de algemeene menschenplicht, die gebiedt elkander te helpen en voor elkander te zorgen. Dat is het doel van ons leven, daarvoor zijn wij op de wereld ; uw voordeel zij dat van uw evenmensch ; zoudt ge den Rhodiërs dan verzwijgen het voordeel, dat hun morgen te wachten staat, wanneer er volop voedsel zal zijn?

Neen, zegt Diogenes; iemand iets verzwijgen is niet hetzelfde als iemand iets niet mededeelen. Ik verzwijg op dit oogenblik niet voor U, ook al leg ik het U niet uit, wat het wezen is der goden of van het hoogste geluk; dit te weten zou U van meer belang zijn dan de koersen van de graanmarkt. Maar ik ben nooit gehouden U alles te vertellen, wat Uw belang wel meebrengt te weten.

Zeker, dat zijt ge wel, op grond van het algemeen belang.

Dat zou goed zijn in den communistischen staat, die geen privaat eigendom kent. Hadden wij dien, dan was er geen verkoop ; dan gaven wij de dingen weg.

In deze discussie — zoo Cicero — zegt, zooals ge ziet, geen van beide partijen : hoezeer zedelijk ontoelaatbaar, toch mag het gedaan worden, omdat het voordeelig is — maar de eene zegt: de transactie is voordeelig, zonder zedelijk slecht te zijn, de andere : de transactie is ontoelaatbaar, omdat ze zedelijk slecht is.

Wat is dan de plicht van den verkooper ? Stel een fatsoenlijk man

biedt zijn huis te koop, omdat het zekere eigenschappen heeft, die alleen hij kent, niemand buiten hem : het heet gezond, maar het is vochtig; het is met ongedierte besmet, het is revolutiebouw, het heeft scheuren — maar alleen de eigenaar weet het. Wanneer de verkooper deze eigenschappen den kooper niet mededeelt en het huis voor veel hooger prijs kwijt raakt dan hij dacht te zullen krijgen, heeft hij dan onbehoorlijk of onrechtvaardig gedaan ?

Natuurlijk, zal Antipater zeggen. Wanneer dit het niet is, wat is dan „den dwalende den weg niet wijzen" (te Athene stond als straf hierop verwensching in het openbaar) den kooper een strop te bezorgen en door hem erin te laten loopen hem een ernstig verlies te berokkenen ? Het is nog erger dan iemand den weg niet te wijzen, het is met opzet iemand op een dwaalspoor brengen ! —

Zoo ? zegt Diogenes ; wie dwingt U te koopen ? Hij heeft U niet eens ertoe aangezet! Wat den verkooper niet beviel, heeft hij te koop geboden, de ander heeft gekocht, wat hem aanstond. Wie te koop biedt een fraai, wel doortimmerd heerenhuis, dat noch fraai noch weldoortimmerd is, zonder in de oogen van het publiek daardoor eer bedrieger te zijn, kan zeker niet schuldig heeten, wanneer hij het niet aanprijst. Stel U den afslager voor, die, op verzoek van zijn principaal, aankondigt: te koop een huis, dat vochtig is !

Zoo wordt dan in grensgevallen aan den eenen kant het fatsoen verdedigd, aan den anderen kant over voordeel zoo geoordeeld, dat, wat voordeelig lijkt, te doen behoorlijk, na te laten, zedelijk slecht is. Grensgevallen zijn die, waar wat behoorlijk is en wat voordeelig met elkaar in botsing komen.

Hoe nu de genoemde gevallen op te lossen ? Want Cicero heeft ze niet voor de leus gesteld, maar om zijn eigen beslissing te geven. Welnu, hij meent, dat de graanhandelaar de Rhodiërs had moeten waarschuwen en de verkooper den kooper omtrent den toestand van het huis had moeten inlichten. Verheimelijken is zedelijk ontoelaatbaar. Verheimelijken is niet zijn mond houden, maar uit eigen belang probeeren anderen te verbergen, wat gij weet, terwijl het hun belang is het ook te weten. Zelfs een kind begrijpt hoe slecht het is te verheimelijken; dat doet geen open, eerlijk, rond, oprecht of braaf man, maar een listig, achterbaksch, slim, bedriegelijk, kwaadwillig, sluw, een die vergrijsd is in knepen en streken. En wie haalt zich deze titulatuur op de hals ? Een aanbeveling is zij niet.

Is dit oordeel van Cicero voor het geval, dat de Rhodiërs niets

gevraagd hebben — en dat staat er niet — misschien wat te hard, in het volgende heeft hij zeker gelijk, wanneer er nl. opzettelijke misleiding in het spel komt. En dat gebeurde in de zaak-Canius in zijn avontuur met den half-Griekschen Syracusaan Pythius.

Gaius Canius, een Romein uit den ridderstand, een man van geest en smaak, was met vacantie naar Syracuse gekomen en zocht daar een gemeubileerd landhuisje, waar hij zijn vrienden behoorlijk ontvangen kon en genieten van zijn rust.

Pythius, een bekend bankier aldaar, kwam dit ter oore ; hij stelde zich met Canius in verbinding en gaf hem te verstaan, dat hij zijn huis wel niet verkoopen, maar dat hij het ter beschikking van Canius wilde stellen, die het bewonen mocht naar eigen wensch; Canius moest den volgenden dag maar komen eten, dan kon hij zien en beslissen. Canius nam het voorstel aan.

Pythius, die door zijn positie onder alle lagen der bevolking connecties had, riep de visschers van Syracuse samen en verzocht hen den volgenden dag tegen etenstijd met hun botters te komen visschen voor zijn villa.

Op het afgesproken uur komt Canius bij zijn gastheer, die een kostbaren maaltijd liet opdienen in de eetzaal met uitzicht op de zee, waar het wemelde van visschersbooten, die hun vangst kwamen deponeeren voor het terras van Pythius.

Vol belangstelling vraagt de gast: Wel Pythius ! Hoe dat ? Waar komen al die visschers vandaan ? En al die botters ?

Heel gewoon, was het antwoord. Wat er aan visch in Syracuse gevangen wordt, moet wel hier komen. Hier voorzien de visschers zich van versch water ; onze villa kunnen ze niet missen !

Canius beviel dit, hij bidt en smeekt Pythius om hem zijn huis te verkoopen. Deze maakt bezwaar, geeft echter ten slofte toe. Canius was een zeer vermogend man, hij betaalt voor het huis met inboedel en al zooveel als de eigenaar vraagt. Een contract wordt opgesteld; de overdracht vindt plaats.

De nieuwe eigenaar is dol blij met zijn bezit. Tegen den volgenden dag noodigt hij zijn vrienden uit; zelf komt hij bij tijds. Geen botter te bekennen ! — Hij vraagt zijn buurman, of het vandaag soms vacantie is voor de visschers. Wel neen, is het antwoord, voor zooverre ik weet, niet; maar zij komen hier nooit visschen. Gisteren heb ik mij al verwonderd, wat er te doen was.

Canius woedend. Wat kon hij doen ? Berusten !

Eerst in 66 v. Chr. heeft C. Aquilius, Cicero's collega als praetor, zijn formula uitgevaardigd tegen den dolus malus, het misdadig bedrog. Desgevraagd gaf hij deze definitie: misdadig bedrog is: iets anders voorgeven dan men doet.

De gedachte was in een enkele oude wet reeds in woord gebracht, nu werd ze tot koop en verkoop nadrukkelijk uitgebreid.

Ook de tegenstelling, de bona fides, de goede trouw, of: zooals tusschen goede mannen pleegt te geschieden, was wel opgenomen in gevallen, die de praetor den rechters ter beslissing gaf als maatstaf bij de berechting.

Nu dolus malus uitgesloten was bij transacties, kwam er een einde aan allerlei kunstgrepen om bij verkoop den prijs op te jagen of te drukken. Partijen werden gehouden aan wat eens gezegd of afgesproken was — te goeder trouw. Elke onwaarheid moet vermeden worden. —

Ziedaar de norm bij de beoordeeling van wat honestum is. — Waar die ontbreekt, kan van utile geen sprake zijn. E. S.

Een strenge winter

We hebben in de krant gelezen, hoe de afgeloopen winter ook de Eeuwige Stad geteisterd heeft door ijs en sneeuw. Dat de bergen om Rome wel met sneeuw bedekt worden en soms ook in de oudheid de kleine stroompjes wel eens bevroren, weten we uit Horatius (Od. I, 9). Maar ook van een winter, die wellicht wel met den laatsten kan wedijveren, is in de oude literatuur sprake. Van het jaar 400/399 v. Chr. zegt Livius (V, 13) : „Dit jaar was berucht door zijn ijzigen en sneeuwrijken winter, zóó, dat de wegen versperd waren en de Tiber onbevaarbaar was". Dionysius Halicarnassensis is in zijn ü.ededeelingen omtrent dezen winter wat uitvoeriger. Hij schrijft (Antiq. Rom. XII, 8) : „Te Rome lag, tijdens den strengen winter, de sneeuw op de plaatsen, waar ze het minst zwaar gevallen was, zeven voet hoog. En. door de sneeuw kwamen eenige menschen om en veel schapen en een niet gering deel van het andere vee en van de trekdieren, sommige door de vorst aangetast, andere doordat ze verstoken waren van hun gewone weideplaats. En van de vruchtboomen, voorzoover ze niet in staat waren de geweldige sneeuwmassa te verdragen, verschrompelden sommige ten slofte, en andere, wier loten doodvroren, droegen langen tijd geen vruchten.

Ook vele huizen geraakten onder de sneeuw en sommige stortten zelfs in, toen de sneeuw begon uiteen te vallen en weg te smelten, vooral die van steen gebouwd waren.[1] Van zulk een ramp hebben wij in de geschiedschrijving nooit vernomen, noch vroeger, noch later tot onzen tijd toe, in die streken, die een weinig noordelijker liggen dan de helft, op den parallel, die boven Athene over den Hellespont loopt. En toen voor het eerst en uitsluitend is de natuur van die hemelstreek haar gewone temperatuur te buiten gegaan".

A. S.

---

[1] Zou Dionysius niet begrepen hebben, dat de zwaarte van de sneeuw oorzaak kon zijn van instorting, of zou hij meenen, dat de wegsmeltende sneeuw de leemverbinding tusschen de steenen heeft weggeweekt ?